

Lehti hyvinvointivastuun kantajille

4•2010

SOSIAALI- JA TERVEYSVIESTI

**Mitä hyötyä on
yhteiskunnallisista yrityksistä?**

**Köyhyyttä kokeneet
tapasivat Brysselissä**

**Terveyskioski
rantautui Suomeen**

Monenlaiset muuttajat

Faktaa ja kokemuksia monikulttuurisuudesta

Yhteiskunnalliset yritykset rantautumassa Suomeen

Yhteiskunnallisilla yrityksillä on merkittävä rooli Britannian taloudessa ja koko yhteiskunnassa. Suomessa selvitetään parhaillaan, löytyisikö liiketoimintamallista ratkaisuja ikääntymisen kuormittamiin sosiaali- ja terveyspalveluihin.

Britannia on yhteiskunnallisen yrittäjyyden edelläkävijä ja opintomatkojen suosikkikohte. Eikä ihme: maassa on noin 62 000 yhteiskunnallista yritystä, joissa työskentelee noin 800 000 ihmistä. Taloudellisesti kyse on 27 miljoo- nan euron liikevaihdosta.

Malli kiinnostaa maailmalla: opintomatkalaisia on käynyt paitsi EU-maista, myös Kiinasta ja Koreasta. Australia, Kanada ja Uusi-Seelanti kehittävät omia mallejaan. Myös Suomi on ryhtynyt vakavissaan selvittämään mallin soveltamista työ- ja elinkeinoministeriön johdolla.

Ministeriön työryhmää vetävän kanslia-päällikkö Erkki Virtasen mukaan tavoitteena on konkreettinen ehdotus tulevaa hallitusohjelmaa varten. Syyskuussa ensimmäisen kokouksensa pitänyt työryhmä aikoo tehdä esityksen tammikuussa.

– Silloin on joko saatu aikaan selvä esitys tai todettu, ettei malli sovellu meille. Hallitusohjelmaa kirjoitetaan huhtikuussa, joten esityksen on oltava valmis ennen eduskuntavaaleja. Jos esityksestä syntyy

debattia, se käydään siis ennen vaaleja, Virtanen sanoo.

Hyvinvointimallia peruskorjaamassa

Yhteiskunnallisen yrityksen perusidea on ”julkisen palvelun eetos yhdistettynä yksityisen yrityksen dynamismiin ja draiviin”. Määritelmä on peräisin Social Business International Oy:n johtajalta Jonathan Blandilta, joka on ollut brittimallin keskeisiä kehittäjiä yli kymmenen vuoden ajan.

Yhteiskunnallisen yrityksen tunnuspiirteitä ovat siis selvästi määritelty yhteiskunnallinen tavoite ja markkinoilla toimiminen. Kolmas tunnusmerkki on voiton kohdentaminen yrityksen kehittämiseen, neljäs voisi olla työntekijöiden osallisuus. Juridiselta muodoltaan yritys voi Blandin mukaan olla esimerkiksi rajoitetun voitonjaon yhtiö, osuuskunta tai säätiö.

– Meillähän on jo sentyyppistä toimintaa paljonkin, esimerkiksi urheiluseuroilla ja liikuntajärjestöillä, osuustoimintaliik- keistä puhumattakaan. Tavallaan kyseessä >>

Tavallaan kyseessä
on perisuomalainen
tapa toimia.

Uutta tukijärjestelmää ei ole tarkoitus rakentaa, mutta starttiraha ja muut nykyiset tukimuodot ovat myös yhteiskunnallisten yritysten käytettävissä. Voi olla, että kehitystyöhön voisi saada myös EU-rahaa, sanoo TEM:n kansliapäällikkö Erkki Virtanen.

>> on perisuomalainen tapa toimia, Erkki Virtanen sanoo.

Monelle tulevat varmasti mieleen sosiaali- ja terveysjärjestöt, jotka ovat viime vuosina yhtiöittäneet palvelutoimintaansa. Virtanen ottaa esiin myös pienet paikalliset hoivayritykset, joita hänen mukaansa voi pitää yhteiskunnallisen yrittämisen uutena muotona.

– Moni luulee, että tässä ollaan tekevässä jotain uutta nykymallin korvaajaa tai peräti amerikkalaistyyppistä privatisointia. Kysymys on kuitenkin siitä, että tarvitaan pohjoismaisen hyvinvointimallin peruskorjausta. Vain siten se voi säilyä, Virtanen toteaa.

Yhteiskunnallisella yrityksellä ei ole yhtä yleisesti hyväksyttyä määritelmää.

- ▶ Suomessa on arvioitu olevan jopa 12 000 yhteiskunnallista yritystä, jotka tosin eivät kutsu itseään tällä nimellä.
- ▶ Sosiaaliset yritykset (engl. social firm tai work integration social enterprise) ovat – ainakin Suomessa – osa yhteiskunnallisten yritysten (engl. social enterprise) viitekehystä. Ne integroivat työelämään vaikeassa työmarkkina-asetmassa olevia ihmisiä.
- ▶ Lisätietoa: www.yhteinenyritys.fi

Kiinnostus yhteiskunnallisiin yrityksiin on vain yksi osa remonttia. Huomattavasti isompi osahanke on ollut mm. kunta- ja palvelurakennemuutos, Virtanen huomauttaa. Taustalla ovat tutut luvut ikääntymisestä. Työikäinen väestö vähenee jo noin 20 000 hengen vuosivauhtia ja huollettavien määrä kasvaa nopeammin kuin missään muualla Euroopassa.

– Ellei hoivasektori löydä uudenlaisia tapoja toimia, se imee niin suuren osan työmarkkinoille tulevista ikäluokista, että siitä on haittaa muun yhteiskunnan pyörittämiselle, sosiaali- ja terveysalan yrittäjyyden puolestapuhujana aiemminkin tunnetuksi tullut Virtanen tiivistää.

Itsellinen työ innostaa

Mikä sitten olisi se vetonaula, joka kannustaisi yhteiskunnalliseen yrittämiseen entistä laajemmassa mittakaavassa? Tuossa ei ainakaan ole uutta taloudellista tukiapparaattia, torjuu Virtanen.

Hän viittaa TEM:n keväällä julkaisemaan raporttiin, jonka mukaan Britanniassa hoivapalvelujen työntekijöiden motivaatio ja tuottavuus ovat kasvaneet, kun he ovat siirtyneet julkiselta sektorilta yhteiskunnallisen yrityksen palvelukseen.

– Kun pääsee johtamaan itse itseään ja

Ratkaiseva tekijä yhteiskunnallisten yritysten mallin kehittämisessä Suomen oloihin sopivaksi ovat asenteet. Vaaditaan vähintään kolmikanta- ellei laajempaakin yhteistyötä, Erkki Virtanen sanoo.

"Passion and vision!"

Siinä yhteiskunnallisen yrityksen ydinajatus erään brittimalliin tutustuneen opintomatkalaisen mukaan. Liiketoiminnallisen näkökulman yhdistäminen arvopohjaiseen toimintaan on ollut käännteentekevää.

Britanniassa yhteiskunnallisia yrityksiä on syntynyt voimakkaaimin hoiva- ja hoitosektorille, jossa yritysmaailman dynaaminen luonne on yhdistetty julkisen sektorin palvelueteeseen. Yksi kasvun tärkeimpiä trendejä on ollut järjestösektorin siirtyminen avustuspohjaisesta toiminnasta liiketoimintaan.

Britannian järjestöjen katto-organisaation NCVO:n mukaan ostopalvelujen osuus järjestöjen yhteenlasketusta liikevaihdosta on kasvanut vuosittain

alusta peräti 128 prosenttia. Tämä yli 10 miljardin euron kasvu on seurausta pääasiassa lisääntyneestä julkisten palvelujen tuottamisesta.

Ostopalvelusopimukset kattoivat vuonna 2007/8 melkein 75 prosenttia kolmannen sektorin julkisesta rahoituksesta. Työllisyyden hoidon, koulutuksen, asumis- ja hoivapalvelujen, juridisen neuvonnan ja muiden tukipalvelujen tuloista puolet tuli sopimuksista. Uuden koalitionhallituksen Big Society -agendan mukaan julkisen palvelutuotannon vastuuta ohjataan yhä

enemmän yhteiskunnallisille yrityksille ja laajemmalle järjestösektorille.

Joukossa paljon järjestöjä

Yli 40 prosenttia Britannian yhteiskunnallisista yrityksistä on syntynyt järjestösektorin maksullisen toiminnan kautta. Mitä tämä käytännössä tarkoittaa? Pelkkä "passion and vision" ei riitä, vaan tavoitteisiin pääsemiseen tarvitaan myös "tiekartta". Tärkeintä on ymmärtää, kuinka ihmiset ja organisaatiot tekevät tuon matkan yrittäjyyteen.

Kyse on muutosprosessista, ja eri organisaatiot toimivat hyvin eri tavoin. Kuitenkin menestyvillä yhteiskunnallisilla yrityksillä on yhteisiä piirteitä: yrittäjähenkinen johtajuus, asiakaskeskeisyys, tarpeiden ymmärtäminen, luovuus ja kyky innovoida, joustavuus, mahdollisuus toimia nopeasti ja taito motivoida

määrittelemään työtään, ihmisestä saattaa löytyä uutta potentiaalia, Virtanen sanoo.

Hän arvioi mallilla olevan mahdollisuuksia nimenomaan kaupallisen yritystoiminnan laitamilla, paitsi palvelutaloissa, paikallisissa hoivayrityksissä ja muissa hoivapalveluissa, myös esimerkiksi päihdehuollossa ja nuorisotyössä.

Työryhmä aikoo selvityksessään miettiä esimerkkejä tyypillisistä suomalaisista yhteiskunnallisista yrityksistä.

– Sitten pitää pystyä tekemään laskuharjoituksia: millä taloudellisilla reunaehdoilla esimerkiksi tällainen hoivayksikkö voisi toimia. Ja jos kantaaloa löytyy, on selvitettävä, miten lainsäädäntö ja verotaja tällaiseen työhön suhtautuvat. Tarvitaanko lakimuutoksia, Virtanen luettelee.

– Tietysti on otettava huomioon kilpailunäkökulma eli mahdolliset kilpailuvääristymät, kun olemme kilpailulakia valvovalta ministeriöltä ja se, että laatuajattelun kiinnitetään huomiota ihan kuluttajan suojan näkökulmasta.

Palvelutuotannon paletti ennallaan

Suoraan brittimallia ei aiota eikä voi Suomeen kopioida, mutta Britannian kokemuksista arvioidaan olevan paljon opittavaa. Nykyistä palveluntuottajien palettia

yhteiskunnalliset yritykset eivät Virtasen mukaan kuitenkaan mullista.

– Pitää muistaa, että yhteiskunnat ovat hyvin erilaisia. Kuntien keskeinen rooli palvelutuotannon takaajina on Suomessa ihan erilainen, Virtanen toteaa.

Hän arvioi kuntien paitsi vastaavan hoivapalvelujen järjestämisestä, myös tuottavan niistä ylivoimaisesti suurimman osan jatkossakin ”niin kauas kuin silmä siintää”. Yritystoiminnan kasvu riippuu paljolti siitä, miten kunnat ostavat

palveluja.

– Kolmannella sektorilla on vakiintunut asema ja se pystyy varmasti olemaan hoivasektorilla aika suuri jatkossakin, hän sanoo.

Kuitenkin myös yhteiskunnallisten yritysten määrä saattaisi alkuun kasvaa nopeastikin.

– Jos saamme hallitusohjelmaan kunnan kirjaukset ja puitteet kuntoon, niitä voisi syntyä satoja jo seuraavan vaalikauden aikana. ●

Yhteiskunnallisia yrityksiä on syntynyt Britanniassa pääsääntöisesti neljällä tavalla:

1 Järjestöistä on kehittynyt yhteiskunnallisia yrityksiä maksullisen toiminnan ja ostopalvelusopimusten voittamisen seurauksena. Työkulttuurin muutos avustusperusteisesta vapaaehtoistoiminnasta liiketoimintaan on johtanut toiminnan monipuolistumiseen, ja ne pystyvät vastaamaan valtion tarjoamiin kilpailutuksiin paremmin.

2 Julkisia palveluja on ulkoistettu yhteiskunnallisille yrityksille, joiden paikallistuntemus, asiakaslähtöisyys ja rajoitettu voitonjako on nähty vahvuutena suuriin yksityisiin yrityksiin verrattuna. Uutta on, että julkisen sektorin työntekijöille on annettu mahdollisuus perustaa yhteiskunnallinen yritys tuottamaan julkisia palveluja.

3 Uusien, arvopohjaisten yritysten syntyminen vaihtoehtona kapitalistiselle liiketoimintamallille. Erityisesti nuorten keskuudessa yhä suosittu malli.

4 Yksityisten yritysten siirtyminen yhteiskunnallisille ja yhteisöpohjaisille yrityksille erityisesti maaseudulla, jossa palvelut muuten lakkaisivat. Lopettavan yrityksen työntekijät ovat esimerkiksi sukupolvenvaihdon jälkeen jatkaneet toimintaa yhteiskunnallisen yrityksen kautta.

työntekijöitä toimimaan uudella tavalla, vahvistaa asiakkaiden parissa toimivien osaamista ja ottaa heidät mukaan päätöksentekoon.

TEM:n toukokuussa julkistamassa Yhteiskunnalliset yritykset – ratkaisu 2000-luvun haasteisiin -raportissa on useita yritysesimerkkejä. Turning Point on 50 vuodessa kehittynyt pienestä alkoholiprojektista ja vapaaehtoisjärjestöstä valtakunnalliseksi hoivapalvelujen tuottajaksi, jonka liikevaihto on lähes 70 miljoonaa euroa. Vastaavanlaista kehitystä on tapahtunut järjestöissä useilla toimialoilla.

Ei kopiointia, vaan edellytysten luomista

Kysymys Suomelle kuuluu, kuinka yhteiskunnallisten yritysten konseptia voitaisiin kehittää niin, että se sopisi tämän maan kontekstiin. Käsite on Suomessa uusi,

eikä ole mielekästä kopioida brittimalleja suoraan. On äärettömän tärkeää kehittää jo olemassa olevaa, orastavaa sektoria. Esimerkiksi monet järjestöt tarjoavat jo maksullisia palveluja ja yhä useampi järjestö suunnittelee toimintansa monipuolistamista.

Keskushallinnolla on tärkeä tehtävä luoda mahdollistava toimintaympäristö, jossa yhteiskunnalliset yritykset voivat vastata tämän päivän haasteisiin rakentavasti.

On tärkeää varmistaa yhteiskunnallisten yritysten edellytykset toimia markkinoilla, erityisesti suhteessa julkisten palvelujen hankintakriteereihin sekä kehittää rahoitus- ja investointimahdollisuuksia sekä yritysneuvontaa. Keskushallinto voi myös edistää yhteiskunnallisen yrityksen kehittymistä varten otettavaksi liiketoimintamalliksi mm. kampanjoimalla ja lisäämällä yleistä tietoisuutta eri vaihtoehdoista.

Toisaalta, kenties vielä suurempi oppiläksy on brittitoimijoiden yhteistyö erilaisten verkostojen kautta. Ajatusten, kokemusten ja tiedon jakaminen on koettu elintärkeäksi vertaistueksi ja menestystekijäksi. Tulevaisuudentavoitteet ja into - vision and passion - saada aikaan yhteiskunnallisen muodonmuutos ovat tämän arvomaailman ytimessä.

Britanniassa käytännön toimijoiden liike on kehittynyt siellä, missä hyviä käytäntöjä on jaettu yli organisaatorajojen. Juuri nyt Suomessa on mahdollisuus rakentaa orastavan yhteiskunnallisen yrityksen sektorin tulevaisuutta yhteistyöllä. ●

Anne ja Jonathan Bland Kirjoittajien yritys Social Business International Oy

jakaa tietoa yhteiskunnallisista yrityksistä.